

УНИВЕРЗИТЕТ „СВ. КИРИЛ И МЕТОДИЈ“
ПРАВЕН ФАКУЛТЕТ „ЈУСТИНИЈАН ПРВИ“ – СКОПЈЕ

ГОДИШНИК

НА ПРАВНИОТ ФАКУЛТЕТ
„ЈУСТИНИЈАН ПРВИ“ ВО СКОПЈЕ

ANNUAIRE
DE LA FACULTÉ DE DROIT
“JUSTINIANUS PRIMUS” DE SKOPJE

ПО ПОВОД 40 ГОДИНИ ОД ОСНОВАЊЕТО
НА СТУДИИТЕ ПО НОВИНАРСТВО

СКОПЈЕ 2018

УНИВЕРЗИТЕТ „СВ. КИРИЛ И МЕТОДИЈ“
L'UNIVERSITE "ST CYRILLE ET METHODE" – SKOPJE

ГОДИШНИК
НА ПРАВНИОТ ФАКУЛТЕТ
„ЈУСТИНИЈАН ПРВИ“ ВО СКОПЈЕ

ГОДИШНИК	ТОМ 57	СКОПЈЕ СКОПЈЕ	2018
----------	--------	------------------	------

ANNUAIRE
DE LA FACULTE DE DROIT
"JUSTINIENUS PRIMUS" DE SKOPJE

РЕДАКЦИСКИ ОДБОР

Главен и одговорен уредник
проф. д-р Ирена Рајчиновска Пандева (Република Македонија)

Уредувачки одбор за Годишникот по повод 40 години од основањето на
Студиите по новинарство

проф. д-р Јасна Бачовска Нелиќ (Република Македонија),
проф. д-р Ирена Рајчиновска Пандева (Република Македонија),
проф. д-р Даниела Блажевска (Република Македонија),
проф. д-р Биљана Петревска (Република Македонија),
проф. д-р Сеад Алиќ (Република Хрватска),
проф. д-р Гордана Виловиќ (Република Хрватска),
доц. д-р Александра Браќус (Република Србија),
асс. м-р Липиќа Мирков (Република Србија),
проф. д-р Лејла Турчило (Република Босна и Херцеговина),
доц. д-р Мило Драшковиќ (Република Црна Гора),
проф. д-р Ева Полак (Република Полска)
м-р Мери Марес (САД)

Секретар
доц. д-р Катерина Шапкова Колевска (Република Македонија)

Правен факултет „Јустинијан Први“
Ул. Голе Делчев 96 1000 Скопје, Република Македонија

Лектура: Софија Чолаковска – Поповска

Печати: МАР-САЖ

Тираж - 150

Објавувањето на овој Годишник и подготовката на трудови чии што автори
се вработени на Правниот факултет „Јустинијан Први“ - Скопје е во рамка на
Проектот “Евроинтеграција на општественот, правниот и политичкиот
систем на Република Македонија”.

УНИВЕРЗИТЕТ „СВ. КИРИЛ И МЕТОДИЈ“
ПРАВЕН ФАКУЛТЕТ „ЈУСТИНИЈАН ПРВИ“ – СКОПЈЕ

ГОДИШНИК

НА ПРАВНИОТ ФАКУЛТЕТ
„ЈУСТИНИЈАН ПРВИ“ ВО СКОПЈЕ

ANNUAIRE
DE LA FACULTE DE DROIT
"JUSTINIENUS PRIMUS" DE SKOPJE

ПО ПОВОД 40 ГОДИНИ ОД ОСНОВАЊЕТО
НА СТУДИИТЕ ПО НОВИНАРСТВО

СКОПЈЕ 2018

ПРЕДГОВОР

На 13 декември 2017 година, а по повод 40 години од основањето на студиите по новинарство, Институтот за новинарство, медиуми и комуникации, при Правниот факултет „Јустинијан Први“, Универзитет „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје, се одржа меѓународна конференција на тема „Слободата на изразувањето во 21 век“.

На конференцијата се презентираа трудови, истражувачки резултати и се разменија мислења за слободата на изразувањето и тоа во контекст на новинарството, медиумите и човековите права.

На Конференцијата се дискутираше на неколку панели а темите кои беа опфатени се однесуваа на: слободата на изразувањето во Република Македонија и во светски рамки, стандардите на Европската унија за слобода на изразување, професионалните стандарди во новинарството, проблеми на професијата, општествено-политичкиот амбиент и новинарството, медиумско право, регулација на нови медиуми, медиумски плурализам и човекови права, политика и медиуми, социјални мрежи и новинарство, медиумски слободи и демократизација, етичко новинарство и човекови права, медиумските системи и човековите права.

Трудовите кои беа презентирани на конференцијата како и други трудови кои беа доставени во чест на јубилејот 40 години од основањето на студиите по новинарство се испечатени во овој Годишник.

Во име на организациониот одбор на Конференцијата и уредувачкиот одбор на Годишникот, им благодариме на авторите кои дадоа свој придонес во тематизирањето на слободата на изразување како едно од базичните човекови и политички права во локален и глобален контекст. Веруваме дека Годишникот ќе биде интересна збирка како за студентите и стручната јавност, така и за општата јавност во Република Македонија.

Од уредникот,
Проф. д-р Ирена Рајчиновска Пандева

СОДРЖИНА

ПРЕДГОВОР	V
1. Петрушевска Таџана, Огњаноска Јеленска ПОГЛAVИЛАТА 23 И 24 ОД АСОУИС СОММУНАУТАИРЕ ВО КОНТЕКСТОТ НА ПОЛИТИКАТА НА УСЛОВУВАЊЕ ЗАРАДИ ИНТЕГРИРАЊЕ ВО ЕВРОПСКАТА УНИЈА: ПОЛИТИЧКИОТ И ТЕОРЕТСКИОТ КОНТЕКСТ	1
2. Uzunov Vanco, Petrevska Biljana TELEVISION ADVERTISING MARKET IN THE REPUBLIC OF MACEDONIA	25
3. Тренеска Дескока Рената, Трајковска Христовска Јелена ОДЛУЧУВАЊЕТО НА УСТАВНИОТ СУД НА РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА ПО БАРАЊЕ ЗА ЗАШТИТА НА СЛОВОДАТА НА ИЗРАЗУВАЊЕ	47
4. Дескоски Тони, Доковски Вангел ГРАНИЦИ НА АРБИТРАЖНОСТА ВО ПРАВOTO НА РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА – анализа на споровите за надомест на штета предизвикана со клеветата и навреда	63
5. Груевски Томе ТЕОРИИ ЗА УЛОГАТА НА МАСОВНИТЕ МЕДИУМИ	83
6. Бачовска Нелик Јасна ИСТРАЖУВАЧКОТО НОВИНАРСТВО ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА ПОМЕГУ ДОКТРИНАРНИТЕ АСПЕКТИ И ПОЗИТИВНИТЕ ПРАКТИКИ	99
7. Груевска-Дракулевски Александар, Мисоски Бобан, Илиќ-Димоски Дивна НАЧЕЛОТО НА ПРЕЗУМПЦИЈА НА НЕВИНОСТ И НОВИНАРСКАТА ЕТИКА: СЛУЧАЈОТ РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА	115
8. Гавриловиќ Ненад ОДГОВОРНОСТ ЗА ШТЕТА ПРЕДВИКАНА ОД ЖИВОТНИ: СЕКТОРСКИ РЕЖИМ ЗА ЈАВНИТЕ ПАТИШТА	141
9. Вожиновски Владимир TOWARDS THE SOLUTION OF THE NAME ISSUE – PERCEPTIONS AND ATTITUDES IN 2016	175
10. Михајлова Стратигали Елена МЕДИУМИТЕ И ГОВОРОТ НА ОМРАЗА	203
11. Рајчиновска Пандева Ирина, Младенова Бики ПОМЕГУ ОТПОРОТ И СУВЕРЕНОТО ВЛАДЕЊЕ: БЕЛЕШКИ ЗА ГОВОРОТ И ЗДРУЖУВАЊЕТО (СЛУЧАЈОТ НА ТУРЦИЈА)	211

12. Донев Дејан ДО ВЕРОДОСТОЈНОСТ НА МЕДИУМИТЕ ПРЕКУ РАЗВИЕН ЕТОС НА ПУБЛИКАТА И НЕЈЗИНА МЕДИУМСКА ПИСМЕНОСТ	223
13. Вељановска Светлана, Петрески Арсе МЕДИУМСКА ПИСМЕНОСТ КАЈ ДЕЦАТА КАКО НАЧИН ЗА ЗАШТИТА ОД МЕДИУМСКИТЕ СОДРЖИНИ	235
14. Chupeska-Stanishkovska Ana AUTHORITARIAN POPULISM MEDIATED - THE CASE OF MACEDONIA	249
15. Цевејска Илина ЕВРОПСКАТА УНИЈА КАКО ЕДЕН УНИКАТЕН ВИД НА СУВЕРЕНИТЕТ	261
16. Sharikova Kosevska Katerina IS FREEDOM OF EXPRESSION ASSOCIATED WITH ECONOMIC PROSPERITY? EVIDENCES FROM THE 21ST CENTURY	277
17. Трајкоска Жанета ДЕКОНСТРУКЦИЈА НА МЕДИУМСКАТА МАНИПУЛАЦИЈА: ПОСТОЈАТ ЛИ ВИСТИНСКА РАЗЛИКА МЕЃУ ОДНОСИТЕ СО ЈАВНОСТА И СПИНИНГОТ	289
18. Dragouni Olimpia EXPRESSING MACEDONIA: FREEDOM OF SPEECH IN THE GREEK-MACEDONIAN DISPUTE	315
19. Mironski Jasmína FREEDOM OF EXPRESSION AND COMMUNICATION IN NEW MEDIA	329

Проф. д-р Тајјана Петрушевска*
М-р Лепосава Огњаноска*

ПОГЛАВЈАТА 23 И 24 ОД *ACQUIS COMMUNAUTAIRE* ВО КОНТЕКСТОТ НА ПОЛИТИКАТА НА УСЛОВУВАЊЕ ЗАРАДИ ИНТЕГРИРАЊЕ ВО ЕВРОПСКАТА УНИЈА: ПОЛИТИЧКИОТ И ТЕОРЕТСКИОТ КОНТЕКСТ

341.171.071.51:021.461]:32
Рецензија – Изворна научна статија

РЕЗИМЕ

Целта на овој труд е да ги согледа клучните карактеристики на и тенденциите во поглавјата 23 и 24 од *acquis communautaire* во контекстот на политиката на условување од страна на Европската унија. Појдовната претпоставка врз којашто понатаму консеквентно се развива трудот е дека условите за прием во членство непрестано стануваат сè потешки поради сè поопсежниот корпус на *acquis communautaire*, поради сè помалиот апсорпциски капацитет на Унијата како специфичен субјект на меѓународното право и актер во меѓународната арена и сè подлабоките проблеми во однос на демократијата и на владеешето на правото во државите-кандидатки за членство. Следствено, извонредно значаен дел од предизвиците кои бараат сериозно справување е вграден во поглавјата 23 и 24 за кои, меѓу другите, односно, заедно со сите други (повеќе од дури 30 - бројките варираат бидејќи се *questio facti*, односно, може да се разликуваат од држава-кандидат до држава-кандидат) поглавја врз основа на кои се одвиваат преговарачките процеси со државите-кандидати на нивниот пат кон, за среќа, сеуште големото европско семејство.

КЛУЧНИ ИЗРАЗИ: *acquis communautaire* на ЕУ; политичка унија на ЕУ; Договор од Лисабон; политика на условување; Европска унија; владееше на правото; поглавја 23 и 24; европеизација; демократизација; трансформативна моќ.

* Доктор на правни науки, Редовен професор на Правниот факултет „Јустинијан Први“ при Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје

* Магистер по меѓународно право

Проф. д-р Ирина Рајчиновска-Пандева*
М-р Вики Младенова*

**ПОМЕЃУ ОТПОРОТ И СУВЕРЕНОТО ВЛАДЕЕЊЕ:
БЕЛЕШКИ ЗА ГОВОРОТ И ЗДРУЖУВАЊЕТО
(СЛУЧАЈОТ НА ТУРЦИЈА)**

342.727(560)
Рецензија-Изворна научна статија

АПСТРАКТ

Интересите кои ги содржи овој текст се насочени кон преиспитување на валидноста на слободата на изразување и слободата на здружување, отфрлајќи ја ригидноста на овие категории како правно-позитивистички и фокусирајќи се на нивната политичка, филозофска и, во извесна мера, етичка вредност. Во првиот дел од текстот, понудени се неколку размисли од областа на политичката филозофија и делумно од областа на лингвистиката, при разгледувањето на слободата на изразување и слободата на здружување. Во вториот дел од текстот, вниманието се задржува на политичката институционализација на јазикот како јазик на суверенот или јазикот како апарат на моќта и артикулација на суверената одлука. Во овој дел од текстот, понудени се солидни и систематски перспективи за случајот на Турција за време на владеењето на Реџеп Таип Ердоган.

КЛУЧНИ ЗБОРОВИ: Турција, слобода на изразување, слобода на здружување, Вагнер, Експозито, Бенвенист

ABSTRACT

This paper questions of the validity of freedom of speech and freedom of assembly, without working in the rigid field of legal-positivist categories, but instead focuses on their political, philosophical and in some certain terms – ethical value. In the first part of the paper, we are offering some reflections on the freedom of speech and the freedom of assembly in the field of political philosophy, and partly linguistics. In the second part, the attention is turned on the political institutionalization of language as a language of the sovereign or language as technology of

* Доктор на политички науки, Вонреден професор на Правниот факултет „Јустинијан Први“ при Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје.

* Магистер по меѓународно право и односи и докторант на Универзитетот Ориентале во Неапол, Италија на отсек – меѓународни студии.

power and articulation of sovereign's decision. In this part of the paper, the attempt is to show the case of Turkey under the ruling of Recep Tayyip Erdoğan in solid and systematic structure.

KEY WORDS: Turkey, freedom of speech, freedom of assembly, Butler, Espino, Benvenist

ВОВЕД

Тематизираните огледи за концептот на човековите права и слободи, односно анализата на различните права и слободи од различни области на животот не може да произведе податлива текстуална традиција, ако нужно не се сопостави критика на овој концепт, имено, правата и слободите како ефекти од односите на моќ. Нужноста од критика произлегува од современите практики, технологии, механизми на глобалниот капитализам и модерниот начин на политичко владеење, низ кои субјектот на правата и слободите – човекот/граѓанинот – станува прекарен. Прекарноста, според Џудит Баглер, е „политички предизвикана состојба во која одредени популации се изложени на неуспешни општествени и економски мрежи на поддршка повеќе од другите, и диференцијално се подложни на повреди, насилство и на смрт“.¹ Критичкото обрабување на концептот на човековите права, покрај претходното, претполага и соодветен пристап кон социокултурниот, економскиот и политичкиот контекст на колективните (и секогаш претходно во нив индивидуалните) борби, ранливоста на групите и поединците, трагите на еманципација. Спротивно на универзалистичкиот идиом на правата и слободите, историјата на опресија на групи и поединци, множеството на локализирани ефекти на правото упатуваат на тоа дека нашето време, или според некои автори – „крајот на историјата“, ги поклопува местото на човековите права и слободи со местото на лична и колективна повреда.

Слободата на изразување или правото на говор не се исклучени од претходната поклопувачка шема, особено имајќи ја предвид силата на говорот за актуализација и придвижување на значењата и вистините, имено, имајќи ја предвид означувачката смисла на изразувањето и говорот за субјективноста и нејзиното создавање, одржување, уништување. Разбирањето на ова важно место на говорот, покрај неговата концентрираност во слободата на изразување, ја имплицира неговата важност сопоставена на материјалноста на дејствувањето или упатува на говорните чинови, преку што местото на слободата на изразување се протегнува и од аспект на политичката акција,

води кон слободата на здружување. Кога станува збор за политичката акција, нејзиното разбирање како перформативност на говорот, препознавање на гласот во политичката арена и оформување на позиција што го открива лицето на тој што ја застапува и брани, истовремено се концентрира внатрешноста и за говорните чинови и нивната политичка сила: од една страна, за активација на политичкото непријателство и „именување“ на непријателот, од друга страна за ранливоста како иницирачко рамниште на отпор и еманципација. Оперцијата на говорот има незаменлива вредност во мобилизацијата на политичкото непријателство, во суверената одлука за тоа кој ќе биде непријател и како прекарноста на некои групи и поединци ќе биде затекната во подножјето на операциите на власта. Таквата операција на говорот или откривањето на јазикот како политички апарат ќе биде подетално разгледана подолу, низ случајот на Турција. Турција е јасен пример за тоа како политичкото дејствување на суверенот/извршната власт од позиција на полна сила (*plenitudo potestatis*) има единствена основа – јазикот. Говорот и продуктите на говорот на Таип Реџеп Ердоган ја овозможуваат целокупната политика во Турција, која по настаните од протестите за Гези паркот (мај 2013), како и настаните по последниот пуч (јули 2016) јасно се дефинира како политика на насилство. Оваа политика на насилство е возможна во состојба на исклучок, која како таква ја прогласува сувереност или како што Ердоган ја прогласи вонредната состојба по пучот. Ако состојбата на исклучок овозможува ефективниот говор на суверенот да претставува апсолутен извор на правото и политиката, односно да ги преобликува фактите и нормите низ неговото јазично искуство, тогаш јазикот на суверенот е токму „лингвистичкото изговарање на она што строго ќе ги обврзува живите суштества“. Од друга страна, токму операциите на говорот може да понудат и незаменлива, исклучителна можност за стремеж и мислење на промените, кои пред да бидат материјализирани веќе ја згругчуваат својата потенцијалност во говорот. Со оглед на претходното, слободата на изразување и слободата на здружување и нивната испреплетеност нема да бидат разгледувани строго како правно-политички категории, туку како елементи на политичката арена, имено како говор и акција.

Со цел да стане појасна определбата на слободата на изразување или на говорот и акцијата на рамништето на отпорот, подетално ќе биде разложена врската помеѓу говорот, субјективноста и ранливоста. Но претходно, неопходно е подредување на политичката арена околу принципот на еднаквост и отвореноста можност за располагање со гласот и акцијата во општеството – како императив. За сите делови што го сочинуваат и што не го сочинуваат општеството. Имено, во Рансиеровска смисла, еднаквоста значи дека сите го имаат истиот капацитет да располагаат со моќта во општеството, моќта која им припаѓа на сите; или еднаквоста треба да означува преодредувачки принцип на една политичка акција во општеството, но истовремено да

¹ Judith Butler & Stephanie Berbec, "WE ARE WORLDLESS WITHOUT ONE ANOTHER", 2017, достапно тука: <https://theotherjournal.com/2017/06/26/worldless-without-one-another-interview-judith-butler/#easy-footnote-2>

означува и принцип чија веродостојност е содржана во таквата акција. Принципот на еднаквост во оваа смисла има процесна природа.

СЛОБОДАТА НА ГОВОР И СЛОБОДАТА НА ЗДРУЖУВАЊЕ

Понекогаш, целта на говорот, на гласот на оние чии глас не се слушпа се сообразува со барања, во политичка акција за создавање политичка арена организирана низ принципот на еднаквост, или како што заклучува Батлер, „материјалните услови за изразување и здружување се дел од барањата заради кои се здружуваме и за кои зборуваме“.²

Врската помеѓу говорот, субјективността и ранливоста е повеќенасочна и внатре во себе содржи извесна солидарност која кружи околу социјалната поддршка за одржување на поривот за живот, давањето глас на многумина или на еден кој бара правда, лицето кое се појавува заедно со појавата на политичкото, попрагата по агенс на отпорот. Во целата траекторија што ја запишува врската помеѓу овие три аспекти на слободата на изразување и слободата на здружување, постојат три места што се исполнуваат:

1) говорот евозможен на местото на перформативността, каде што материјалността на говорните чинови ја создава „можността за субјективност“ или „извичниот облик што го приспособува изразот на субјективността“;³ 2) субјективността го населува телото во политичката акција во дискретна и сингуларна смисла, потоа во релација со другите и нивните тела то формира „политичкото разбирање на човечкото тело“;

3) разоткривањето на прекарноста на животот на една група или поединец може да се претвори во политичка акција, ранливоста може да се трансформира во агенс на отпорот. Според Батлер, ранливоста на телото не може да се разбере надвор од релацијата во која постои телото и животот што го живее, имено нужно и секогаш тоа е релација со другите. „Во поле на објекти, сили, емоции кои не афектираат“ со нивната ранливост. Во таа смисла, може да се преомислат и телесните транзиции, кои веќе не не отграчуваат, туку постојат за да го потврдат тоа што е надвор од нас, да се прелее како толку важно за нашето битие колку што е важна и нашата внатрешност, нашата телесност. Оваа релационост на телото и животот што може да се живее само во релација со животот на друг, акцијата која е возможна само во релационоста знаење за нашата прекарност, покажува многу важна база на политичката акција: „политичкиот отпор целосно почива на ранливоста“, „на ранливоста како отворено изложување на моќта“, ранливоста како „дел од

прецизно значење на телесното активирање во политички отпор“.⁴ Релационоста својство на животот, кое успева да ја помести ранливоста како двигател на отпорот, повторно не враќа кон говорот и субјективността, бидејќи како што истакнува Емили Бенвенист – условот за постоење на говор е содржан во нужното постоење на еден („јас“) и друг („ти“), поларизација на лицето, додека размената е само прагматична последица на таа поларизација. „Свеста за себе е возможна само во искуството на контрастот. Јас то употребувам „јас“ само ако се обратам некому кој во моето обраќање ќе биде „ти“. Тој услов на дијалогот конституира лице, бидејќи се подразбира дека во односот на заемност јас постанувам „ти“ во обраќањето на оној чии ред доаѓа да се означат како „јас“. Тоа е услов чии последици треба да се развиваат во сите правци. Говорот евозможен само затоа што секој говорник се поставува како субјект, упатувајќи на себе како на „јас“ во своето обраќање. Со тоа, самиот си поставувам едно друго лице, кое без оглед колку е надвор од „мене“ го презема олеког [што го формира моето лице] од тоа кому му се обраќа со „ти“ и кој ми се обраќа со „ти“.⁵

Преведено во категориите на политичка акција и политичка арена, условот според Бенвенист за постоење на говор кој е содржан во нужното постоење на еден („јас“) и друг („ти“), Батлер го истакнува на следниов начин: „Еден без друг ќе останеме без свет. (...) Мојот живот не е да се живее без другиот и оваа врзаност, веушност, е онтолошка и етичка“.⁶

Роберто Еспозито ја превртува моќта на релацијата помеѓу говорот и чинот, истакнувајќи дека дури и пред да се испорачаат барањата за правда и еднаквост, и пред да се изговорат зборовите, тие се веќе отелотворени во тела кои се движат во заеднички ритам, запишнати од истата емоција. „Кога веќе еднш беше изговорена паролата „ние, народот“ за време на основачките настани на првата модерна демократија, таа веќе има перформативен карактер – го има ефектот на создавање на она што го застапува. Оттогаш, секој јазичен израз кој треба да има влијание на политичката сцена бара да има грло и уста, зборови од тела, доволно збжежни да слушнат што слушаат другите и да викаат што гледаат другите“.⁷

Размената на лицата, на нивната ранливост во политичката акција, подразбира дека отпорот е „социјална и политичка форма“ која распологата со инфорациите од размената на ранливоста. Токму таа размена, отвореност и солидарна впереност ни овозможува да го препознаеме како сојузник и тој

⁴ Butler, J. (2014) “Rethinking Vulnerability and Resistance”, Madrid

⁵ Benvenist, E. (1975) “Problemi oršte lingvistiķe”, NoIt, Beograd, c. 200

⁶ Judith Butler & Stephanie Berbec, “WE ARE WORLDESS WITHOUT ONE ANOTHER”, 2017, достапно тука: <https://theohjournal.com/2017/06/26/worldless-without-one-another-interview-judith-butler/#easy-footnote-2>

⁷ Espozito, R. (2015) “Persons and Things”, Polity Press, Cambridge, c. 146-7

² Butler, J. (2014) “Rethinking Vulnerability and Resistance”, Madrid

³ Benvenist, E. (1975) “Problemi oršte lingvistiķe”, NoIt, Beograd, c. 203

чие лице и многу не ги познаваме. Слободата на изразување и отворање кон ранливоста на другите, прогласувањето на своите прекарни позиции како позиции на отпор се излева од декларативноста на правно-позитивистичката рамка, ја продлабочува политичката позиција истовремено и како етичка и онтолошка позиција, и во политичката арена ја изведува слободата на здружување. Во слободата на здружување, пак, набиена е тензијата на говорните чинови, нивната отелотвореност во телата кои се спротивставуваат, кои располагаат со својот глас и здружено се изложуваат на насилство, повторно на насилството против кое се борат. „Во тој поглед, протестот, како телесно остварување и телесната ранливост на улиците или плоштадите, во суштина, претставува видлив извик и потсетник дека светот е во лоша состојба“.⁸

Елаборирајќи ја можната теорија за перформативноста на здружувањето, а претходно обмислувајќи ја и ранливоста, моќта, отпорот, релационската природа на постоењето, Баглер, меѓу другото, зборува и за протестите за Гези паркот во Истанбул, Турција. Овие протести, заедно со уште низа други јавни демонстрации од минатите години, многу често ги предизвикуваат теоретските и емпириските рабови на промената, но овој текст нема да се фокусира на можна теоретска и филозофска апликација на претходните страни врз случувањата поврзани со Гези паркот. Туку, во продолжение, следува обид за прикажување на тоа – во какви односи на моќ, во каква шема на политичко владеење и против какви политички модели, здружувањето и давањето отпор ги понудува поинаквите, новите и надоаѓачките мислења и чувствувања на лицата, телата во политичкиот простор.

СЛУЧАЈОТ НА ТУРЦИЈА

Турскиот модел на организирање на политичката моќ во една заедница е интригантен на повеќе нивоа, но важно за наглаголените поконкретни огледи за ограничувањето на слободата на изразување преку дедизионистичката логика и хегемонијата на суверениот јазик е токму – базирањето на овој модел во демократските и религиозните канони, и нивното прешелување. Имено, политичката теологија како референтна рамка на владеењето на Реџеп Таип Ердоган ја потврдува можноста за политичка инструментализација на јазикот или јазикот како политички апарат. Со оглед на Шмитовската шема во која говорните чинови на суверенот суверените одлучуваат извор на правото, во Турција беше возможно јазично означување на „политичките непријатели“ да се преточи во конкретни политички операции.

⁸ Judith Butler & Stephanie Berbes, “WE ARE WORLDLESS WITHOUT ONE ANOTHER”, 2017, достапно тука: <https://theotherjournal.com/2017/06/26/worldless-without-one-another-interview-judith-butler/#easy-footnote-2>

Интересно е дека првото рамниште на судир со политичките непријатели е токму – јазикот, односно сите форми на јазикот во современото живеење, постапувајќи ги професиите кои зависат од јазикот како едни од најопасните – новинарите, писателите. Удел во политизација на проблемот имаа и провладините медиуми и новинари кои дадоа популарност на владината мерка за пресметка со „непријатели на државата“.⁹ Дополнително, Турција продолжува да биде еден од најголемите затвори за новинари во светот.¹⁰

Овие заклучоци се резултат од анализата на протестите за Гези паркот кои покажаа дека безбедносните сили употребувале репресивни методи, бил зголемен степенот на самоцензура и уште посилено бил нагласен популистичкиот дискурс предводен од постојната партија на власт.¹¹ Политичката операционализација на јазикот, низ кој нужно се проткајуваат суверените одлучувања во овој случај одлучките на Ердоган, исто така, се однесува и на репресивните закони кои се насочени кон канализирање и намалување на слободата на изразувањето (Кривичниот закон и Законот за антитероризам кои предвидуваат серија рестрикции во известување и изразување). Со нив се предвидува можност за кривично гонење доколку се утврди: јавно неиграње на турскиот етнички идентитет, Републиката, Собранието (со предвидена казна во траење од шест месеци до три години) и јавно неиграње на Владата на Република Турција, судските институции, војската и безбедносните структури (со предвидена казна во траење од шест месеци до две години).¹² Особено

⁹ Медиумите се поделени на поддржувачи и опоненти на политиката на ППР, што е резултат на фаслицијата на процесот на подвојување преку давање лесни кредити за креирање нови медиумски куќи кои би биле поддржувачи и истовремена закана со даночно гонење за медиумите кои пројавувале опозициски ставови (на пример, случајот со Dogan Media Group, кога оваа групација се соочи со казна од 2.5 милијарди долари за неплатени даноци по посветеното и детално известување за корупциски скандал на повеќе пари преку исламските фондови за добротворни цели во Германија од страна на постари членови на Владата на ППР во 2008 година), Stratfor Special Report (2010) Islam, Secularism and the Battle for Turkey's Future, с. 8

¹⁰ Според Репортери без граници, за време на протестите биле повредени 153 новинари, а притворени 39. Новинарите биле систематски таргетирани од страна на полицијата, а некогаш и од самите протестанти. Види повеќе во Reporters without borders (2014) World Press Freedom Index, с. 8, http://rsf.org/index2014/data/index2014_en.pdf (пристапено на 19.2.2015)

¹¹ Исто

¹² Algan, B. (2008) The Brand New Version of Article 301 of Turkish Penal Code and the Future of Freedom of Expression Cases in Turkey, German Law Journal, 9 (12), 2237-2252, <http://www.germanlawjournal.com/> (пристапено на 12.10.2012)

по донесувањето на Законот за антитероризам, бидејќи покренати голем број судски процеси против видни писатели и новинари.¹³

Турската политичка историја е историја на континуирана борба на демократските и традиционалните сили, прекинати и постојано преиспитување на дискурсот. Оттука се аргументите за фраталната состојба на турската демократија, потребата од нејзина консолидација и, воопшто, демократскиот дефицит на Турција, но и отсуството на либерализмот што се отсликува преку традиционалното владеење на авторитарните елити, а во поново време и происламистичката идеологија на примарните актери на турската политичка сцена. Идејата за Турција како силна држава, меѓу другото, опстојувала во изменливите девет децении и како рамка за потенцијални појави и растеж на барања за еманципација на различните конституенти во ткивото на турскиот национален идентитет. Силната држава се појавува и како *conditio sine qua non* во одбраната и соочувањето со внатрешниот и надворешниот непријател. Турскиот национален идентитет е грижливо граден и бранет концепт во кој турскиот етничитет, споделеното минато, митови, јазик, па дури и религијата служат за дефинирање на посебноста. Турската држава има многу историски непријатели, но ниту еден од нив не можел да го презвика националното чувство за безбедност како внатрешниот непријател, т.е. непријателот однатре. Последниот е, всушност, основа на политичкиот телос на кемализмот, но уште позначајно – дел од јадро доктрината на сите поголеми политички партии во турската политичка историја.

Турската политичка историја е историја на постојан судир со политичките непријатели, на постојана вонредна состојба и практика на користење на правото од страна на политичката власт, подметнато во турската заедница како систем во кој преовладува лингвистичкото изговарање на она што строго ќе ги обврзува живните суштества, како механизам за рестрикција на слободата на медиумите поради навреда на турската држава или нација и контрола на кривичното мислење поради кое многу интелектуалци и новинари се соочаја со судски постапки и затворски казни. Таквата практика ја заокружува својата ужасна политичка логика со настаните по последниот пуч во јули 2016 година.

Турската демократија, „аџа турса“ демократија е специфична. Постои висок степен на почит што го уживаат турските институции од страна на народот што некои го израмнуваат со египетизам кој ретко се среќава во земји кои немаат комунистички режими во рамките на концептот *devlet babı* – државата како татко и истовремено висок степен на авторитарност во

¹³ Onis, Z. (2009) "Conservative Globalists versus Defensive Nationalists". *Political Parties and Paradoxes of Europeanisation in Turkey*, in "Turkey's Road to European Union membership: National Identity and Political Change", edited by Susannah Verpey and Kostas Panfili, Routledge, Oxon, 35-49, c. 44.

пракципирањето на политиката. Капиталистичката економија, силната заложба за одржување на безбедноста и борбата против тероризмот и внатрешните непријатели, тесните граници на секуларниот национализам ја презивираат експлозијата на турската политика во постојано насилство. Дополнително, јасните религиозни мотиви впишани во политичките одлуки (или формулата од погоре за демократски и религиозни канони) откриваат две места на моќта:

1) турската држава настојува да ја одбрани својата религија, територија и нација низ принципот на унитарност (принципот на Бор), и

2) религиозните и правните системи се испреплетуваат и во историска смисла, но и во смисла на актуелна обврзаност на населението кон каноните што го пропишуваат животот во заедница.

На пример, жестокоста реторика против сатирични прикази со религиозни мотиви и личности директно ја употребува Ердоган кој смета дека тероризмот не се остварува само преку употреба на оружје туку и преку напади на светите вредности и религиозните верувања. Во оваа смисла, Ердоган ја пренесува својата политичка позиција на суверен од полето на световното во полето на светото, изедначувајќи ги вредностите на политичкото управување со вредностите на религиозното верување, односно изедначувајќи ја опасноста од оружје и повреда на телото на суверенот со опасноста од зборот и повредата на канонот. Унитарноста на државата и турската нација овде е поклопена со унитарното место на пророкот во исламската религија. Турскиот премиер Давитоглу, пак, кој иако присуствуваше на маршот во Париз заедно со останатите светски лидери, по враќањето во Турција изјави дека го направи тоа во знак на протест против тероризмот, а не во знак на поддршка на "Charlie Hebdo", додавајќи дека слободата на изразување не значи слобода за нанесување навреди и дека Турција нема да дозволи да биде навредуван пророкот.¹⁴

Второто место на моќта во турската држава е поврзано со парадоксот за Турција како единствена демократска секуларна земја во т.н. исламски свет. Интересно е да се истакне дека турската секуларност, всушност, се однесува на непотопечката неуралност и независност на државното влијание врз религиозните прашања. Државната интрузија во областа на економијата и извршната власт е остварена преку т.н. *Dünyalet* (Директорат за религиозни прашања/*Dünyalet İşleri Başkanlığı*), кој има широки овластувања, каде што се вклучени дури и управувањето со палимите, распоредот на проповедниците, религиозното образование во духот на Сунни исламот итн. Овој директорат е формално основан во 1961 година, но претставува институционално продолжување на *seuhülislam* – или највисокиот религиозен совет во време на Отоманската Империја, во 1981 година беше и уставно загарантиран со

¹⁴ Zalewski, P. (2015) *Turkey's Blasphemy Banometer - Sacrifising Free Speech in Istanbul*, Foreign Affairs www.foreignaffairs.com (пристапено на 19.2.2015)

уставен амандман кој се однесуваше на заштитата на турскиот национален идентитет (Netherlands Scientific Council 2004).

Визијата на Ердоган за Турција, тесно поврзана со проектот „Турција 2023“, кога се навршуваат 100 години од основањето на Република Турција, е оптегната помеѓу два политички означувачи – економскиот развој и политиката на стабилност, безбедност и сигурност. Динамиката која се одвива помеѓу овие два означувачи и понатаму е динамика на политичко насилство, со оглед на тоа дека токму економскиот развој и апропријацијата на јавниот простор, на задничкото добро ги предизвикаа протестите за Гези паркот, како еден од позначајната низа настани за модерната турска држава. Дополнително, политиката на стабилност, безбедност и сигурност, во постојната вонредна состојба во Турција, и понатаму значи отворен судир со политичките непријатели и генерирање на ранливата група политички затвореници и протонети.

Правото на здружување во Турција е уставно загарантирано, а граѓанското општество е особено живо и активно. Но, по настаните врзани со Гези протестите во 2013 година, политичката власт прекина бројни демонстрации и донесе измени на закони со кои се зголемува моќта на полицијата во однос на лица вклучени во протести. Дополнително, по прогласувањето на вонредната состојба, политичката власт употреби и други методи за замолкнување на другоста со наметнување полициски час, ограничување на движењето на одредени јавни и приватни места и забрана или рестрикција на собираи, демонстрации или митинзи. И иако бројот на невладини организации во Турција е сериозно голем, контролата и надзорот врз нивната работа во изминатите години, особено на оние поврзани со движењето на Фетулах Ѓулен, се цврсти. По гучот, беа затворени 1.229 фондации и здруженија и 19 синдикати без каков било правен основ, а 375 невладини организации беа прогласени за терористички па нивниот имот беше преземен од страна на државата.

ЗАКЛУЧНИ СОГЛЕДУВАЊА

Познатиот судија на Врховниот суд на САД Louis Brandeis современо инсистирал дека најголемата закана во однос на слободата се „инертните луѓе“. ¹⁵ За да се избегне, пак, можноста за инертност на општеството, неопходно е јавноста да биде ослободена од каква била цензура – и во говор и во акција. Доколку отсуствува оваа компонента, тогаш сосема сигурно станува збор за општество во кое нема демократска јавност и, последователно, тоа е во најдобар случај – неконсолидирана демократија. Во случајот

¹⁵ 274 U.S. 357, *Whitney v. California* (No. 3), Argued: October 6, 1925, Decided: May 16, 1927. Достапно на <https://www.law.cornell.edu/supremecourt/text/274/357>

на Турција, оваа димензија перпетуира до ситуација во која самоцензурата за одредени т.н. контроверзни прашања, како највисок степен на замолкнување на говорот, е присутна на јавна и приватна сцена. Рестрикцијата и забраните на собираи или каков било вид здружување со арбитражни и авторитарни еднонасонични одлуки на политичката власт, исто така, не се во полза на развојот на едно демократско општество. Расправата за турска демократија, се разбира, не треба да биде лимитирана на владеењето на ШПР, ниту, пак, на Ердоган. Турција, сепак, има длабока традиција на авторитарни владетели (со ретки бенигни примери на носители на политички функции во изминатите речиси десет децении) и поданичка и парохјална политичка култура која сериозно влијание врз креирањето на демократска свест и јавност. Оттука, обмислувањето на идните чекори за турската иднина нужно мора да ги осознае и признае овие две димензии. Без тоа, Турција ќе биде препознатлива само како најголемиот загвор за политички противници, земја која разочара со своето свртување назад кон минатото и, сосема веројатно, како еден од најнеупсешините проекти за европска интеграција.

БИБЛИОГРАФИЈА

- Butler, J. (2014) “Rethinking Vulnerability and Resistance”, Madrid, Benvenist, E. (1975) “Problemi opšte lingvističke”, Nolit, Beograd, Esposito, R. (2015) “Persons and Things”, Polity Press, Cambridge, Stratfor Special Report. (2010) Islam, Secularism and the Battle for Turkey’s Future, Oms, Z. (2009) “Conservative Globalists versus Defensive Nationalists” Political Parties and Paradoxes of Europeanisation in Turkey, in “Turkey’s Road to European Union membership: National Identity and Political Change”, edited by Susannah Verney and Kostas Ifantis, Routledge, Oxon, 35–49

Линкови:

- Judith Butler & Stephanie Berbes, “WE ARE WORLDLESS WITHOUT ONE ANOTHER”, 2017, достапно тука: <https://theotherjournal.com/2017/06/26/worldless-without-one-another-interview-judith-butler/#easy-footnote-2>, Reporters without borders (2014) World Press Freedom Index, http://rsf.org/index2014/data/index2014_en.pdf (пристапено на 19.2.2015), Algan, B. (2008) The Brand New Version of Article 301 of Turkish Penal Code and the Future of Freedom of Expression Cases in Turkey, German Law Journal, 9 (12), 2237–2252, <http://www.germanlawjournal.com/> (пристапено на 12.10.2012), Zalewski, P. (2015) Turkey’s Blasphemy Barometer-Sacrificing Free Speech in Istanbul, Foreign Affairs, www.foreignaffairs.com (пристапено на 19.2.2015)

Судски случаи:

- 274 U.S. 357, *Whitney v. California* (No. 3), Argued: October 6, 1925, Decided: May 16, 1927, достапно тука: <https://www.law.cornell.edu/supremecourt/text/274/357>

